

Ks. STANISŁAW PIECH (Kraków)

KATEDRA TEOLOGII PASTORALNEJ W UNIwersYTECIE JAGIELLOŃSKIM

Szczególnie ciekawe wydaje się spojrzenie na sześciowiekowe dzieje Wydziału Teologicznego Wszechnicy Jagiellońskiej w aspekcie rozwoju poszczególnych jego katedr i wprowadzania do wykładów nowych dziedzin wiedzy. Badania tego rodzaju zachęcają bowiem do podejmowania bardziej szczegółowych studiów nad wykładanymi w nim dyscyplinami teologicznymi. Skąpe ramy artykułu, mimo zebrania bogatego materiału, pozwoliły jedynie na opracowanie zarysu rozwoju katedry teologii pastoralnej, w latach 1802—1954, czyli od jej utworzenia aż do usunięcia fakultetu z Uniwersytetu przez komunistyczne władze państwowe.

W CIENIU JÓZEFINIZMU

Z ducha oświecenia zrodziło się nowe ratio studiorum dla fakultetów teologicznych i seminariów duchownych monarchii austro-węgierskiej, opracowane przez opata Stephana Rautenstraucha OSB w 1774 r. Wprowadzało ono osobne wykłady teologii pastoralnej, której wyznaczono konkretny użyteczny cel: wychowanie duchowieństwa na uczciwych i lojalnych urzędników panującego tam państwowo-kościelnego systemu politycznego. W 1777 r. cesarzowa Maria Teresa wprowadziła teologię pastoralną do nauczania jako samodzielną dyscyplinę naukową wykładaną w językach narodowych. W Uniwersytecie Wiedeńskim początkowo uczył jej Johann Cortivo OSA, w języku łacińskim, ale już w 1778 r. utworzono katedrę teologii pasterskiej z niemieckim językiem wykładowym, którą objął Franz Giftschütz, autor znanego podręcznika *Leitfaden für die in den k. k. Erblanden vorgeschriebenen deutschen Vorlesungen über die Pastoraltheologie* (Wien 1782, Bd 1—2). W 1778 r. powstała katedra teologii pasterskiej, z czeskim językiem

* W przypisach zastosowano następujące skróty:

- AGAD — Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
- AKMK — Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie
- AUJ — Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego
- PSS — *Polski słownik biograficzny*.

wykładowym, w Uniwersytecie Praskim. W 1786 r. utworzono katedrę tej dyscypliny w Uniwersytecie Lwowskim¹

W Uniwersytecie Jagiellońskim samodzielna katedra teologii pasterskiej została utworzona dopiero w 1802 r. Katedra ta obejmowała teologię pastoralną ogólną (hodogetykę), homiletykę, liturgikę, katechetykę i metodykę nauczania religii. Pierwszym wykładowcą był ks. Andrzej Zeisl, Niemiec mówiący po polsku, proboszcz w Inwałdzie, uczący w charakterze zastępcy profesora do 1806 r. Nie posiadał doktoratu ale zdał egzamin konkursowy w liceum ołmunieckim, co było wówczas wystarczającą kwalifikacją na zastępcę profesora. Teologii pasterskiej uczył według obowiązującego, napisanego w duchu józefińskiego, wspomnianego wyżej, podręcznika Giftschütza² Katechetykę zaś wykładał na podstawie pracy Michała Schmidta *Methodus tradendi prima elementa religionis sive catechizandi* (Bamberg 1769)³ W latach 1806—1809 także w charakterze zastępcy uczył ks. Dominik Jan Kanty Markiewicz (1761—1818), były wykładowca teologii moralnej i rubrycystyki w Seminarium Akademickim, dziekan i dyrektor Wydziału Teologicznego (1806/07), późniejszy proboszcz w Stopnicy. W wykładach trzymał się także podręcznika Giftschütza⁴ W r. 1810/11 teologię pastoralną w charakterze zastępcy profesora wykładał ks. Jan Kanty Górnicki CM, profesor Pisma Św. W następnym roku uczył jej, również jako zastępca, ks. Tymoteusz Raczyński CM (1756—1816), wykładowca teologii moralnej. W r. 1814/15 profesorem teologii pasterskiej był ks. Stanisław Pagaczewski a w latach 1815—1818 znowu Markiewicz⁵

Statut Organiczny Uniwersytetu Krakowskiego z 1818 r. ustanowił na Wydziale Teologicznym zaledwie cztery katedry: Pisma Św., dogmatyki, historii kościelnej oraz teologii moralnej i pastoralnej wraz z katechetyką, homiletyką i wymową kaznodziejską⁶ W r. 1818/19 teologię pasterską i homiletykę wykładał, według własnych skryptów, ks. Wincenty Łańcucki, słynny z wymowy archiprezbiter kościoła Mariackiego, scholastyk kapituły katedralnej, późniejszy rektor UJ. W latach 1819/20—1832/33 profesorem

¹ F D o r f m a n n , *Ausgestaltung der Pastoraltheologie zur Universitätsdisziplin und ihre Weiterbildung*, Wien und Leipzig 1910, s. 3—4, 99—113, 126—131; A S z a f r a Ń s k i , *Zarys dziejów teologii pastoralnej ogólnej (hodogetyki)*, [w:] *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, pod red. M. R e c h o w i c z a , t. 3 cz. 2, Lublin 1977, s. 27—28.

² Przekładu łacińskiego dokonał E. K l ü p f e l , *Institutiones theologiae pastoralis* (Viennae 1798). Wyd. 5. łacińskie z 1811 r. przełożył na język polski Jan Kanty Chodani (Wilno 1824).

³ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (AUJ), S I 136: Stan Uniwersytetu Krakowskiego od 1780/81 do r. 1804/05, oprac. S. Kawecki; *Ordo praelectionum in Universitate Cracoviensi a prima septembris 1802 usque ad 15-tam julii 1803 habendarum*; T. G l e m m a , *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1795—1847*, Kraków 1949, s. 18—19.

⁴ *Ordo praelectionum publicarum in antiquissima Caesarea Regia Universitate Cracoviensis 1807/08, b.p.*; *Praelectiones et exercitationes academicae diebus atque horis distinctae in Caesareo-Regia Scientiarum Universitate Cracoviensi 1808/09*; T. G l e m m a , jw., s. 16.

⁵ *Skład Szkoły Głównej Krakowskiej dnia 1 stycznia 1812*; *Index lectionum in Universitate Litterarum Jagiellonica 1814/15*; T. G l e m m a , jw., s. 36—37, 42—43.

⁶ *Statut Organiczny Uniwersytetu Krakowskiego 1818*, s. 6—8.

teologii pastoralnej i moralnej był ks. Jan Maciej (w zakonie Mikołaj) Janowski (1758—1842), były prowincjał małopolski franciszkanów konwentalnych. Po przejściu w szeregi duchowieństwa diecezjalnego był kanonikiem kapituły katedralnej z kolacji uniwersyteckiej (od 1817 r.). Wykładał głównie według podręcznika Josepha Laubera, *Institutiones theologiae pastoralis* (Brunae 1780—1781, t. 1—3). Homiletyki zaś uczył w oparciu o dzieło Amadeusa Bajocensis, *Paulus ecclesiastes seu orator evangelicus* (Venetiis 1720). Janowski w latach 1824—1827 pełnił funkcję dziekana Wydziału Teologicznego. Był kolejno proboszczem krakowskich parafii: św. Mikołaja (od 1825 r.) i św. Floriana (od 1831 r.)⁷ W latach 1828/29—1830/31 część teologii pastoralnej wykładał bezpłatnie ks. Jan Mastelski, katecheta liceum św. Anny. Po przejściu Janowskiego w stan spoczynku, w 1833 r. zajęcia z teologii pasterskiej, katechetyki i wymowy kościelnej zlecono zastępczo o. Mateuszowi Kozłowskiemu OP (1759—1839), emerytowanemu profesorowi historii kościelnej, który zamiast przepisanego podręcznika Andreasa Reichenbergera *Pastoral-Anweisung nach den Bedürfnissen unseres Zeitalters* (Wien 1812, Bd 1—2. Wyd. łac. 1818) używał *Teologii pastoralnej na rozkaz X. Arcybiskupa Raczyńskiego wydanej* (Łowicz 1808)⁸

OD LAURYSIEWICZA DO BYSTRZONOWSKIEGO

Senat Rządzący Wolnego Miasta Krakowa w 1835 r. profesorem teologii pastoralnej mianował ks. Leona Laurysiewicza (1798—1854), zastępcę profesora nauki religii na Wydziale Filozoficznym UJ i administratora greckokatolickiej parafii św. Norberta w Krakowie. Laurysiewicz wykładał w semestrach zimowych teologię pasterską i „dydaktykę pastoralną” W półroczach letnich uczył katechetyki, dydaktyki i „wymowy kazalnej” W wykładach początkowo korzystał z książki A. Reichenbergera. Później sięgał do różnych podręczników. Od r. 1838/39 używał dzieła Thomasa Povondry *Systema theologiae pastoralis* (Viennae 1818—1819, t. 1—6), Weinkopfa, *Didaktik* (Wien 1823) i *Katechetik* (Wien 1824). W wykładach homiletyki od r. 1840/41 używał podręcznika Jana Skideła *Cenniejsze prawidła homiletyki czyli wymowy kazalnej* (Wilno 1835). W okresie 1842/43—1847/48, wykładał bezpłatnie, jako zupełną nowość na Wydziale: „sztukę kształcenia głuchoniemych”, według podręcznika Franza H. Czecha, *Versinnlichte Denk- und Sprachlehre mit Anwendung auf die Religions und Sittenlehre und auf das Leben* (Wien 1836). Wychodzenie teologii pastoralnej z cienia józefinizmu, który mocno na niej zaciążył, szło w kierunku jej gruntownej odnowy. Laurysiewicz był kilkakrotnym dziekanem fakultetu (1839—1841, 1845—1851, 1853/54) a w la-

⁷ *Index lectionum in Universitate Studiorum Jagellonica 1819/20—1832/33*; T. G l e m m a , jw., s. 47—48, 58—59.

⁸ AUJ S I 136: Instytutu Naukowe Wolnego Miasta Krakowa i jego okręgu (7 XI 1828), Dyrektor liceów krakowskich i dziekan Wydziału Teologicznego UJ do Komisarza Rządowego, Kraków 19 X 1833; *Index lectionum in Universitate Litteraria Cracoviensi 1833/34—1834/35*.

tach 1843—1845 rektorem UJ⁹ Po jego śmierci wykłady teologii pasterskiej i homiletyki zastępczo objął ks. Antoni Dąbrowski CM¹⁰

W 1856 r. nominację cesarską na profesora teologii pastoralnej otrzymał ks. Jan Staroniewicz (1821—1858), zastępca profesora religii i pedagogiki na Wydziale Filozoficznym UJ¹¹ Wykładał teologię pasterską i homiletykę. Liturgiki zaś uczył Dąbrowski, który po przedwczesnej śmierci Staroniewicza objął zastępczo wszystkie prowadzone przezeń zajęcia¹²

Nowym profesorem wakującej katedry został w 1860 r. ks. Józef Wilczek (1805—1880), wykładowca teologii pastoralnej w Instytucie Teologicznym w Tarnowie, kanonik tamtejszej kapituły katedralnej, który pozostawił po sobie podręcznik *Pastoralna* (Kraków 1864—1871, t. 1—3). Homiletyki uczył zwykle w semestrach zimowych a liturgiki w letnich. Teologię zaś pasterską wykładał przez cały rok. W 1877 r. został przeniesiony na emeryturę¹³

Opuszczoną katedrę objął w 1877 r. ks. Józef Krukowski (1828—1900), proboszcz w Białowej koło Rzeszowa, znany pastoralista, były wykładowca tej dyscypliny w przemyskim seminarium diecezjalnym. Krukowski był autorem kilkakrotnie wznawianego podręcznika *Teologia pasterska katolicka dla użytku duchownych seminariów i pasterzów dusz* (Lwów 1874, wyd. 4, Kraków 1894). Dzieło zawierało wykład teologii pastoralnej ogólnej, homiletyki, katechetyki i liturgiki z szerokim uwzględnieniem sakramentu pokuty. Kompendium to było u schyłku XIX stulecia najbardziej rozpowszechnionym polskim podręcznikiem pastoralnym. Krukowski opracował także wielokrotnie wznawiane podręczniki metodyczne do nauki religii i katechizmy. W r. 1877/88 był dziekanem Wydziału Teologicznego¹⁴ Staraniem krakowskich profesorów Wydział Teologiczny Uniwersytetu Lwowskiego przyznał Krukowskiemu w 1878 r. tytuł doktora honoris causa „za jego literackie prace i głęboką naukę”¹⁵ Krukowski w półroczach zimowych uczył homiletyki, „liturgiki o miejscach i świętach” oraz „teorii słuchania spowiedzi” W letnich zaś wykładał liturgikę o sakramentach (z wyjątkiem pokuty) i sakramentalia oraz teorię pasterzowania. Teologia pasterska była wykładana w wymiarze 9

⁹ AUJ WT II 64: Rektor UJ do L. Laurysiewicza, Kraków 21 V 1851; *Index lectionum in Universitate Litteraria Cracoviensi 1835/36—1847/48*; *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie oraz Wykaz przedmiotów naukowych wykładać się w nim mających 1850/51—1852/53*; *Personal-stand und Ordnung der Vorlesungen an der k. k. Jagellonischen Universität zu Krakau 1853/54—1857/58*; T. G l e m m a , jw., s. 123—125, 129—131, 136—137.

¹⁰ AUJ WT II 64: Protokół z posiedzenia Kolegium Profesorów Wydz. Teol. UJ, 18 VI 1854.

¹¹ AUJ S I 393: J. Staroniewicz, Curriculum vitae; WT II 64: Rektor UJ do Kolegium Profesorów Wydz. Teol., 20 I 1857; T. G l e m m a , jw., s. 133.

¹² AUJ WT II 64: Wikariusz kapitulny, administrator diecezji krakowskiej Mateusz Gładyszewicz do A. Dąbrowskiego CM, Kraków 9 X 1858; *Personal-stand 1858/59—1859/60*.

¹³ AUJ WT 64: Rektor UJ do Kolegium Profesorów Wydz. Teol. Kraków 25 VI 1860; Prezydium Namiestnictwa Galicyjskiego do J. Wilczka, Lwów 2 IV 1877; *Personal-stand, 1860/61*; *Skład UJ 1861/62—1876/77*.

¹⁴ AUJ WT II 64: Ministerstwo Wyznań i Oświaty (WiO) do Dziekanatu Wydz. Teol. UJ, Wiedeń 25 III 1877; C l e c h i c k i, *Krukowski Józef*, PSB t. 15 s. 398—399.

¹⁵ AUJ WT II 64: Dziekan Wydz. Teol. Uniw. Lwow. do Dziekanatu Wydz. Teol. UJ, Lwów 21 III 1878.

godzin tygodniowo¹⁶ W seminarium diecezjalnym ojciec duchowny lub prefekci uczyli kleryków rubrycystyki i ćwiczyli z nimi obrzędy liturgiczne. W 1880 r. Senat UJ prezentował Krukowskiego na akademicką kanonię gniowską i zasobne probostwo kolegiaty św. Floriana piastowane wraz z kanonią przez Wilczka, jego poprzednika na katedrze. Ministerstwo Wyznań i Oświaty (WiO) tym razem jednak nie zgodziło się na kumulację katedry profesorskiej z beneficjum. W tych warunkach biskup krakowski Albin Dunajewski odmówił mu instytucji na kanonię jako pozbawioną uposażenia. Nie pomogły odwołania senatu. Krukowski chcąc utrzymać się na probostwie musiał zrezygnować z katedry. Z końcem r. 1881/82 został zwolniony z posady profesorskiej¹⁷

Na zwolnioną katedrę przeszedł w 1882 r. bł. Józef Sebastian Pelczar (1842—1924), dotychczasowy profesor zwyczajny historii kościelnej i prawa kanonicznego. „Bo mi dawała — pisał — więcej sposobności do wpływania na dusze alumnów, aniżeli katedra historii i prawa, a przy tym zostawiała więcej czasu do prac piśmiennych”¹⁸ W semestrze zimowym uczył historii kaznodziejstwa, homiletyki i liturgiki ogólnej. W półroczach letnich zaś wykładał liturgikę szczegółową i teorię pasterzowania¹⁹ Ks. Antoni Bystrzonowski, uczeń i następca na katedrze wymownie określił jego nauczanie. „Na katedrze, która mu przypadła w udziale, nie inaczej pojmował swoje zadanie, jeno w duchu szerokiego apostołstwa. W przedmiot naukowy wykładu umiał wlać tyle umiłowania ideałów Bożych i zarazem interesu życiowego, że oderwana i martwa teoria ożywała na jego godzinach, jako życie wchodziła do dusz słuchaczy, to też dziś jeszcze stoi mi żywo w pamięci nie tylko ten wykład jego jasny i przekonujący, w którym sam odsłaniał drogę życia kapłańskiego, ale i ten wyższy nastrój duchowy, którym umiał przejść swoich słuchaczy, kiedy miłościwie i mądrze zaprawiał ich do ukochania obowiązków i trudów w służbie Kościoła”²⁰ Owocami jego pracy na katedrze teologii pastoralnej pozostały dzieła: *Pasterz według Serca Jezusowego czyli ascetyka pasterska* (Lwów 1913); *Zarys dziejów kaznodziejstwa w Kościele katolickim* (Kraków 1896—1900 cz. 1—3); *Medycyna pasterska czyli wiadomości potrzebne kapłanom z zakresu higieny, fizjologii i patologii z dodaniem niektórych kwestii teologicznych* (Lwów 1900, wyd. 3. 1908). Pelczar był znakomitym kaznodzieją. W 1880 r. z prezenty Senatu Akademickiego wszedł do krakowskiej Kapituły Katedralnej. W latach 1881/82 i 1884/85 był dziekanem Wydziału, a w r. 1882/83 rektorem UJ. W 1883 r. rozpoczął budowę

¹⁶ *Spis wykładów odbywać się mających w c.k. Uniwersytecie Jagiellońskim 1877/78—1881/82.*

¹⁷ AUJ WT II 64: Min. WiO do Rektoratu UJ, Wiedeń 5 XII 1880; Min. WiO do Dziekanatu Wydz. Teol. UJ, Wiedeń 11 IV 1881, 27 V 1882.

¹⁸ J. Pelczar, *Autobiografia*, wyd. J. Bar „Prawo Kanoniczne” 9:1966 nr 1—2 s. 290.

¹⁹ *Spis wykładów 1882/83—1898/99.*

²⁰ Archiwum Główne Zgromadzenia Służebnic Najśw. Serca Jezusowego w Krakowie, bez sygn.: A. Bystrzonowski, *Zeżnanie o życiu i cnotach sługi Bożego Józefa Sebastiana Pelczara*, Kraków 24 IV 1954 s. 5—6 (mps).

Collegium Novum. Działał także na niwie społecznej. Utworzył przytułek dla bezdomnych służących pozbawionych zatrudnienia. W 1893 r. założył Zgromadzenie Służebnic Najśw. Serca Jezusowego (sercanki). Pelczar mianowany dziekanem przemyskiej kapituły katedralnej obrz. łac. i zarazem desygnowany na biskupa pomocniczego zrezygnował w 1899 r. z posady profesora UJ. W 1900 r. został przemyskim biskupem diecezjalnym. Pozostawił po sobie wiele cenionych swego czasu prac z zakresu teologii pastoralnej, ascetyki, historii Kościoła i prawa kanonicznego²¹

Po ustąpieniu Pelczara zastępstwo na opróżnionej katedrze w półroczu letnim powierzono ks. dr. Józefowi Capucie, wikariuszowi kościoła Mariackiego i zastępcy katechety w szkole realnej. Wydział w 1899 r. zaproponował go Ministerstwu WiO na profesora teologii pastoralnej. Kandydaturze tej jednak stanowczo sprzeciwił się bp Jan Puzyna, mimo że Caputa był już od lat przygotowywany do pracy naukowej i zamierzał się habilitować w zakresie homiletyki. Wydział nie rezygnował z dalszych starań. Biskup z początkiem r. akad. 1899/1900 wprowadził w diecezjalnym Seminarium Duchownym domowe wykłady teologii pasterskiej²²

Wykładowcą został ks. Jan Krupiński (1856—1926), proboszcz parafii św. Szczepana w Krakowie. Wydział zareagował natychmiast. Profesorowie zwrócili się do Ministerstwa z prośbą o powierzenie Krupińskiemu zastępstwa aż do nominacji profesora tej dyscypliny. Prośbę swą motywowali tym, że studenci teologii w Krakowie są obowiązani do słuchania wykładów tego przedmiotu przez dwa półrocza w Uniwersytecie, a grono profesorskie ma obowiązek starania się, aby zajęcia te odbywały się bez przerwy. Ministerstwo zatwierdziło wniosek²³ Krupiński, późniejszy kanonik gremialny kapituły katedralnej, uczył na Wydziale Teologicznym do 1909 r. W półroczach zimowych wykładał homiletykę i liturgikę ogólną a w letnich liturgikę szczegółową i teologię pastoralną²⁴.

Wydział nie ustawał w staraniach o obsadzenie wakującej katedry. Proponował Ministerstwu następujących kandydatów: ks. Michała Zygulińskiego, wykładowcę teologii pasterskiej w Instytucie Teologicznym w Tarnowie (1899); ks. Józefa Teodorowicza, kanonika gremialnego ormiańskiej kapituły katedralnej, późniejszego metropolitę lwowskiego tego obrządku (1900); ks. Karola Szczeklika, wykładowcę teologii moralnej w Tarnowie (1901) i wspomnianego ks. J. Caputę (1907). Wszystkie te propozycje jednak upadały z powodu sprzeciwu kard. Puzyny. Dopiero mediacja abpa Józefa Bilczew-

²¹ S. Piech, *Bł. Józef Sebastian Pelczar w służbie teologii*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 11:1992 s. 213—227; T. Śliwa, *Pelczar Józef Sebastian*, PSB t. 25 s. 547—550.

²² AUJ WT II 64: Min. WiO do Dziekanatu Wydz. Teol. UJ, Wiedeń 10 V 1899; Dziekanat Wydz. Teol. do Min. WiO, Kraków 18 VII 1899 (brulion); Min. WiO do Dziekanatu Wydz. Teol., Wiedeń 30 IX 1899; AKMK Wydz. Teol. 1890—1928: Książęco-Biskupi Konsystorz do Namiestnictwa, Kraków 11 IV, 18 VIII 1899.

²³ AUJ WT II 15: Protokół z posiedzenia Kolegium Profesorów Wydz. Teol. UJ, 13 X 1899; Min. WiO do Dziekanatu Wydz. Teol. UJ, Wiedeń 3 II 1900.

²⁴ AKMK Pers. A 417: Ankieta personalna; AUJ WT II 64: Dziekan Wydz. Teol. UJ do J. Krupińskiego, 25 V 1909; *Spis wykładów 1900/01—1908/09*.

skiego, legata Stolicy Apostolskiej dla rozwiązania sporu biskupa krakowskiego z fakultetem teologicznym powstałym na tle obsady katedr, doprowadziła w 1909 r. do nominacji profesora teologii pastoralnej, którym został wspomniany wyżej, ks. Antoni Bystrzonowski (1870—1958), katecheta gimnazjum św. Anny w Krakowie²⁵

Bystrzonowski „jako profesor teologii pastoralnej wychodził z założenia, że problem duszpasterstwa jest w gruncie rzeczy problemem duszpasterza [...]. Dlatego ponad wszystko starał się urobić, wyrzeźbić duchowość duszpasterską na modłę apostolską. Do tego zmierzał wykład jego gruntowny i mądry, jasny i przekonujący a przez wewnętrzny zapał, który go ożywiał porywający”²⁶ Na zajęciach z teologii pasterskiej najwięcej uwagi poświęcał szafarstwu sakramentów św. oraz opiece duszpasterskiej nad chorymi i umierającymi. W wykładach homiletyki „przedstawiał wzniosłość i odpowiedzialność ministerium verbi, wskazywał na konieczność rzetelnej i ustawicznej pracy przygotowawczej”²⁷ Zwracał klerykom uwagę, aby mówili praktycznie i zrozumiale dla wiernych. Po roku 1924/25 wiele wykładów poświęcał oddziaływaniu kaznodziejstwa w aspekcie psychologii, „kazanie jako mowa rozumu, wyobraźni, uczuć i woli” Sam był chętnie słuchanym kaznodzieją. Do roku 1927/28 zajmował się kazaniem, później w jego wykładach można było zauważyć wyraźne zainteresowanie homilią. Często sięgał do historii kaznodziejstwa i literatury homiletycznej. Z tego skarbcza czerpał wzory wymowy kościelnej, szczególnie z pism ojców Kościoła. Wiele uwagi poświęcał kaznodziejstwu ojczystemu. Od r. 1927/28 wielokrotnie tematem wykładów były homilie i postyllografia polska XVI wieku. W latach 1909/10—1919/20 uczył także liturgiki. Później te zajęcia zostały przeniesione do studium domowego w seminarium duchownym. Od początku swojej dydaktyki na Wydziale wprowadził Bystrzonowski seminarium homiletyczne dla najstarszego kursu, początkowo w wymiarze jednej, a od roku 1920/21 dwóch godzin tygodniowo. Ćwiczenia seminaryjne były traktowane jako integralna i obowiązkowa część nauczania homiletyki. Przedmiotem ćwiczeń była nauka dykcji i akcji kaznodziejskiej, pisanie i omawianie (krytyka) wypracowanych kazań. Duży nacisk kładziono na domową lekturę i krytyczny rozbiór arcydzieł literatury homiletycznej polskiej i obcej. W seminarium brało udział 52—76 studentów. Biblioteka zakładu z końcem roku akademickiego 1937/38 liczyła 395 dzieł²⁸ W 1917 r. Bystrzonowski został profesorem zwyczajnym. Wielokrotnie był dziekanem Wydziału Teologicznego UJ (1917/18—1919/20, 1929/30, 1933/34—1934/35). W 1936 r. został kanonikiem

²⁵ S. Piech, *Biskupi krakowscy a obsada katedr Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego (1880—1939)*, „Folia Historica Cracoviensia” 2:1994 s. 106—113.

²⁶ J. Groblicki, *Śp. Ks. Prałat Antoni Bystrzonowski*, „Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi” 96:1958 s. 177—178.

²⁷ Tamże, s. 178—179.

²⁸ AUJ WT II 64 A: Bystrzonowski do dziekana Wydz. Teol. UJ, Kraków 20 IX 1939; Sprawozdania z działalności seminarium homiletycznego przy katedrze teologii pastoralnej 1931/32—1934/35, 1936/37—1937/38; *Spisy wykładów 1909/10—1938/39*.

kapituły metropolitalnej. Wraz z profesorami Uniwersytetu przeżył aresztowanie i uwięzienie w obozie koncentracyjnym w Sachsenhausen (1939—1940). Z końcem 1948 r. został przeniesiony w stan spoczynku²⁹

Wykłady teologii pastoralnej przejął ks. dr Herbert Bednorz, późniejszy biskup katowicki. Homiletykę wraz z ćwiczeniami objął starszy asystent ks. dr Julian Groblicki, późniejszy biskup pomocniczy archidiecezji krakowskiej. Od r. 1949/50 aż do usunięcia fakultetu z UJ Groblicki wykładał wszystkie przedmioty wchodzące w zakres tej katedry³⁰

Nie można nie wspomnieć działalności ks. dra Michała Kordela (1892—1936), starszego asystenta, niestrudzonego promotora ruchu liturgicznego w Polsce, wydawcy „Mysterium Christi”, pierwszego polskiego czasopisma poświęconego służbie Bożej.

WYKŁADOWCY KATECHETYKI I PEDAGOGIKI

Z czasem, w celu odciążenia profesora teologii pastoralnej, nauczanie kleryków katechetyki i metodyki zazwyczaj zlecano innym wykładowcom, aż do powierzenia ich na stałe jednemu z etatowych katechetów krakowskich. Podobnie było także w innych krajach korony Habsburgów³¹ W latach 1807—1809 pedagogikę i metodykę nauczania religii wykładał w języku niemieckim (*idiomate theodisco*) Kazimierz Wohlfeil, laik, inspektor szkół normalnych³² Od semestru letniego 1853/54 katechetyki i metodyki uczył ks. Antoni Dąbrowski CM. Od r. 1855/56 do końca semestru zimowego 1859/60 zajęcia te prowadził ks. Wincenty Splawiński, katecheta w II Szkole Głównej³³ W semestrze letnim 1859/60 katechetyki i metodyki zastępczo uczył ks. Aleksander Schindler, profesor Pisma Św. Nowego Testamentu³⁴ W latach 1860/61—1863/64 przedmioty te wykładał ks. Andrzej Gołda, katecheta szkoły wzorowej w Krakowie³⁵ W latach zaś 1864—1869 uczył ich ks. Wawrzyniec Oprządek, katecheta szkoły głównej u św. Barbary w Krakowie³⁶ Od 1869 r. Rada Szkolna Krajowa w porozumieniu z Konsystorzem Biskupim powierzyła je ks. Wacławowi Cholewińskiemu (1836—1895), katechecie w szkole głównej wzorowej³⁷

²⁹ *Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego 1917/18—1919/20, 1929/30, 1933/34—1934/35*; A. Bolewski, H. Pierzchała, *Losy polskich pracowników nauki w latach 1939—1945*, Wrocław 1989, s. 447, 647.

³⁰ *Spis wykładów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1948/49—1953/54*.

³¹ A. Trznadel, *Kilka uwag o studiach teologicznych w Austrii*, „Bonus Pastor” 10:1888 s. 53.

³² *Ordo praelectionum 1807/08; Praelectiones et exercitationes 1808/09*.

³³ *Personal-stand 1853/54—1857/58*.

³⁴ S. Piech, *Schindler Aleksander Jan*, PSB t. 35 s. 497.

³⁵ *Personal-stand 1860/61*.

³⁶ *Skład c.k. Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie oraz Wykaz odczytów tamże odbywanych, 1861/62—1968/69*.

³⁷ AUJ S II 800: Konsystorz Jeneralny Diecezji Krakowskiej do Senatowi Akademickiego UJ, Kraków 25 XI 1869.

W 1889 r. bp Albin Dunajewski zwrócił się do Ministerstwa WiO z prośbą o zwolnienie Cholewińskiego ze względu na stan jego zdrowia z zajęć katechetyki i metodyki w UJ i zezwolenie, aby wykłady te mogły odbywać się w seminarium diecezjalnym, a nie jak dotychczas w uniwersytecie, zaś ćwiczenia praktyczne w kościele seminaryjnym³⁸ Dziekan fakultetu ks. Stefan Pawlicki, zapytany przez namiestnictwo o zdanie w tej sprawie, odpowiedział, że profesorowie woleliby, aby przedmiot ten wykladał docent habilitowany. Wykształcenie takiego nauczyciela natrafiało jednak na znaczne trudności. Wypadało bowiem, aby był on katechetą w szkole ludowej. Posada ta zaś była skromnie wynagradzana (do 200 złr rocznie). Na Wydziale lektor katechetyki otrzymywał 315 złr. Nie była to zatem „pozycja tak nęcąca, iżby się o nią dobijano” Pawlicki domagał się, aby w Krakowie wprowadzić praktykę Wydziałów Teologicznych w Pradze i Ołomuńcu, gdzie przedmiotu tego uczył stały katecheta seminarium nauczycielskiego. Posada stojąca pod względem znaczenia i płacy na równi z katecheturą gimnazjalną mogłaby — zdaniem dziekana — zachęcać do starań o habilitację. W sprawie przeniesienia ćwiczeń praktycznych do kościoła seminaryjnego Dziekan wyraził opinię, że najodpowiedniejszym miejscem dla tych ćwiczeń jest szkoła, w której uczy wykładowca katechetyki. Dla wykładów zaś teoretycznych najwłaściwszym miejscem jest uniwersytet. Przeniesienie katechetyki do studium domowego w seminarium spowoduje, że będzie ona traktowana przez kleryków jako „przedmiot podrzędny i mniejszej wagi”³⁹

Ministerstwo WiO w 1889 r. wykłady katechetyki i metodyki powierzyło ks. Józefowi Bieleninowi (1850—1929), katechecie seminarium nauczycielskiego męskiego w Krakowie. Został więc zrealizowany postulat Pawlickiego zlecenia tych zajęć katechecie seminarium nauczycielskiego. Niestety docenta tej dyscypliny fakultet nie doczekał się do końca swego istnienia w UJ. Tym samym rozporządzeniem Ministerstwo zezwoliło jednak, aby wykłady katechetyki odbywały się w Seminarium Duchownym a ćwiczenia praktyczne w kościele seminaryjnym⁴⁰

Bielenin był autorem podręcznika: *Katechetyka czyli metodyczny sposób nauczania zasad najpierwszych wiary św. katolickiej* (Kraków 1889). Wykłady z teorii katechezy (2 godz. tyg.) wygłaszał w seminarium diecezjalnym. Lekcje wzorcowe i ćwiczenia praktyczne (3 godz. tyg.) przeprowadzał w szkole ćwiczeń seminarium nauczycielskiego. Od czasu do czasu udawał się z klerykami do okolicznych wsi w celu zaznajomienia ich z katechizacją w wiejskich szkołach ludowych. W niektóre niedziele po południu katechizował w obecności kleryków w kościołach krakowskich, zwłaszcza w kościele seminaryjnym⁴¹ Bielenin zostawszy dyrektorem wymienionego seminarium nauczycielskiego zrezygnował w październiku 1901 r. z zajęć w Seminarium

³⁸ AUJ WT 74: Namiestnictwo do Dziekanatu Wydz. Teol. UJ, Lwów 9 I 1889.

³⁹ Tamże: Dziekan Wydz. Teol. UJ do Namiestnictwa, Kraków 22 I 1889; AGAD Min. WiO 43u: Namiestnictwo do Min. WiO, Lwów 27 III 1889.

⁴⁰ AUJ WT II 74: Namiestnictwo do Dziekanatu Wydz. Teol. UJ, Lwów 13 VI 1889.

⁴¹ AUJ WT II 74: J. Bielenin do Wydz. Teol. UJ, Kraków 24 VII 1889.

Duchownym. Kard. Puzyna powierzył je wówczas ks. Marcelemu Ślepickiemu (1863—1936), katechecie w tym samym seminarium nauczycielskim, późniejszemu dziekanowi kapituły katedralnej. Ministerstwo w 1902 r. zatwierdziło go jako lektora katechetyki i metodyki⁴². Ślepicki po objęciu stanowiska rektora Seminarium Duchownego w Krakowie zrezygnował z tych zajęć z końcem r. akad. 1910/11.

Na jego miejsce przyszedł w 1911 r. ks. Szymon Hanuszek (1873—1940), katecheta tego samego seminarium nauczycielskiego, późniejszy rektor Krakowskiego Seminarium Duchownego⁴³. Dla kursu III wykładał dydaktykę (I i II trymestr) i pedagogikę (III trymestr) w wymiarze 2 godz. tyg. Na kursie V przez cały rok (1 godz. tyg.) uczył metodyki nauki religii. Wyjątkiem były lata 1929/30—1930/31, kiedy zajęcia te odbywały się na kursie III. Ćwiczenia praktyczne z klerykami ostatniego kursu odbywał w męskim seminarium nauczycielskim, a później także w Szkole Powszechnej im. Stefana Batorego⁴⁴.

Rada Wydziału Teologicznego postanowiła otworzyć w UJ, od r. akad. 1925/26 wykłady zlecone z katechetyki i pedagogiki w wymiarze 3 godz. tyg. i powierzyć je dotychczasowemu ich lektorowi w seminarium diecezjalnym⁴⁵. Zatwierdzenie tych wykładów przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (WRiOP) spowodowało ich powrót w mury Uniwersytetu. Trudno nie dostrzec tu związku tej uchwały z organizującymi się wówczas w Krakowie seminariami duchownymi nowo powstałych diecezji: częstochowskiej i śląskiej. Z końcem roku akad. 1934/35 Hanuszek zrezygnował z wykładów. Rada Wydziału Teologicznego przedstawiła Ministerstwu na jego miejsce kandydaturę ks. Józefa Rychlickiego (1880—1951), katechetę IV Gimnazjum im. H. Sienkiewicza w Krakowie, który zajęcia w UJ rozpoczął w roku akademickim 1935/36⁴⁶. Na kursie III w kolejnych trymestrach (2 godz. tyg.) wykładał ogólne zasady katechetyki, szczegółową metodykę nauki religii oraz „współczesne prądy w pedagogice a nauczanie religii”. Od r. 1946/47 na starszych kursach omawiał wychowanie religijne na tle najnowszych prądów pedagogicznych (1 godz. tyg.). Głosił wykłady monograficzne: *Wpływ religii na moralność jednostki, rodziny i społeczeństwa*, *Podstawowe cnoty chrześcijańskiego życia*, *Katecheta a środowisko szkolne* i *Współpraca nauczyciela religii ze szkołą, domem i społeczeństwem nad wychowaniem młodzieży*, *Życie i kultura religijna wśród dziatwy szkolnej*, a także zarys historii katechetyki lub dziejów wychowania. Przez cały rok z klerykami V kursu prowadził ćwiczenia praktyczne (2 godz. tyg.) w szkołach powszechnych. Rychlicki napisał wielokrotnie wznawiane podręczniki szkolne: *Liturgiczna Służba Boża* (Kraków 1946, wyd. 7. 1949) i *Dogmatyka*

⁴² AUJ WT II 74: Namiestnictwo do Dziekanatu Wydz. Teol. UJ, Lwów 4 VI 1902; AGAD Min. WiO 44u: Namiestnictwo do Min. WiO, Lwów 7 VI 1902.

⁴³ AGAD Min. WiO 44u: Min. WiO do Namiestnictwa, Wiedeń 21 XI 1911.

⁴⁴ *Spisy wykładów UJ 1911/12—1935/36*.

⁴⁵ AUJ WT II 74: Dziekan Wydz. Teol. UJ do Min. WRiOP, Kraków 9 V 1925.

⁴⁶ AUJ WT II 74: Dziekan Wydz. Teol. UJ do Min. WRiOP, Kraków 18 X 1935.

katolicka (Poznań—Kraków 1946, wyd. 10. Poznań 1960). Od r. 1948/49 ćwiczenia z katechetyki prowadził starszy asystent ks. dr Józef Rozwadowski, późniejszy biskup łódzki, który po śmierci Rychlickiego objął także wykłady katechetyki i pedagogiki⁴⁷

WYKŁADY MEDYCYNY PASTORALNEJ

U schyłku lat osiemdziesiątych XIX w. na zajęcia dra Kazimierza Grabowskiego, docenta higieny na Wydziale Lekarskim UJ uczęszczało wielu studentów teologii. W r. akad. 1889/90 na pierwsze półrocze zapisało się ich 31 a na drugie 18. Grabowski prywatnie prowadził wtedy dla nich osobne wykłady w aspekcie ich przyszłej pracy duszpasterskiej. Pilne uczęszczanie tych studentów na zajęcia pozwalało przypuszczać, że także w następnym roku znajdą się nowi chętni słuchacze. W tych warunkach Grabowski zgłosił Wydziałowi Teologicznemu gotowość prowadzenia oddzielnie dla kleryków bezpłatnych prelekcji z higieny wraz z nauką o budowie ludzkiego ciała i pomocy w nagłych wypadkach⁴⁸. Fakultet „w słusznym poczuciu potrzeby wykładów osobnych higieny popularnej dla kandydatów do stanu duchownego” przychylnie przyjął tę propozycję. Dziekan ks. Władysław Knapiński w 1890 r. zwrócił się w tej sprawie do bpa Albina Dunajewskiego z prośbą o wyrażenie zgody⁴⁹. Na skutek braku zainteresowania ze strony biskupa inicjatywa ta niestety upadła. Konieczne bowiem dla duszpasterzy wiadomości z medycyny podawano w wykładach teologii pasterskiej.

Z ponowną prośbą wprowadzenia wykładów zleconych medycyny pastoralnej wystąpiono dopiero w 1928 r., zapewne pod wpływem fakultetu lwowskiego, gdzie prelekcje takie odbywały się już od roku akad. 1925/26. Rada Wydziału Teologicznego UJ powodowana koniecznością zaznajomienia przyszłych duszpasterzy z praktycznymi wskazówkami z zakresu higieny i zachowania się przy chorych uprosiła prof. dra Leona Wachholza z Wydziału Lekarskiego, który podjął się prowadzenia tego rodzaju zajęć (1 godz. tyg.) przez cały rok 1929/30. Niestety i tym razem skończyło się na projekcie. Wykładów medycyny pastoralnej nie wprowadzono, podczas gdy w Uniwersytecie Lwowskim odbywały się aż do r. 1932/33, kiedy upadły z powodu redukcji godzin zleconych⁵⁰.

Na Wydziale Teologicznym UJ dopiero w r. 1945/46 wprowadzono wykłady medycyny pastoralnej (2 godz. tyg.), które głosił doc. dr Leon

⁴⁷ *Spis wykładów, 1936/37—1938/39, 1945/46—1953/54.*

⁴⁸ AUJ WT II 28: K. Grabowski do Wydz. Teol. UJ, Kraków 4 VI 1890.

⁴⁹ AKMK: Wydz. Teol. UJ do Księcia Biskupa Krakowskiego, Kraków 16 VI 1890; *Sprawozdanie ustępującego rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego [...] z czynności w roku szkolnym 1889/90*, Kraków 1890, s. 27.

⁵⁰ AUJ WT II 17: Protokół z posiedzenia Rady Wydz. Teol. UJ, 15 II 1928; WT II 75; Wyjaśnienie o wykładach zleconych 1929/30; P s t a c h , jw., s. 65.

Tochowicz z Wydziału Lekarskiego. Od r. 1947/48 wykładał ją starszy asystent dr Marian Kusiak z Zakładu Medycyny Sądowej tegoż fakultetu⁵¹

STARANIA O WYODRĘBNIE NIE NOWYCH KATEDR

W 1919 r. dziekan ks. Józef Kaczmarczyk „wobec doniosłej potrzeby gruntowniejszego wykształcenia słuchaczy teologii w wymowie kaznodziej-skiej” zwrócił się do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicz-nego (WRiOP) z prośbą o utworzenie katedry homiletyki od r. akad. 1919/20 przez wyodrębnienie jej z katedry teologii pastoralnej. Powstanie jej miało na celu z jednej strony bliższe zaznajomienie słuchaczy z arcydziełami literatury kaznodziejskiej, zwłaszcza z klasycznymi wzorami polskiej wymowy kościel-nej. Z drugiej zaś strony miało odciążyć profesora teologii pasterskiej, aby mógł więcej czasu poświęcać nauce sztuki pasterzowania we współczesnych warunkach społeczno-religijnych. Na stanowisko profesora zwyczajnego homiletyki proponowano Bystrzonowskiego, który równocześnie miałby za-stępstwo na zajmowanej dotychczas katedrze⁵² Ministerstwo nie przychyliło się jednak do prośby UJ. Katedrę homiletyki utworzono w r. 1919/20 na Wy-dziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego, gdzie otrzymał ją ks. Stani-sław Żukowski i kierował nią aż do jej zniesienia w 1933 r.

W 1926 r. abp Adam Sapieha zwrócił Ministerstwu WRiOP uwagę na po-trzebę utworzenia osobnej katedry katechetyki i pedagogiki. Na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Lwowskiego katedra taka, zajmowana przez ks. Zygmunta Bielawskiego, działała już od roku akad. 1919/20⁵³ Z postulatami erygowania takiej katedry na Wydziale krakowskim występowali także rek-torzy UJ na konferencjach rektorów szkół wyższych w latach 1928 i 1930. Rząd jednak ze względów finansowych był wówczas bardziej zainteresowany ograniczaniem liczby katedr w uczelniach niż ich pomnażaniem.

W 1938 r. Wydział Teologiczny UJ znowu zwrócił się do Ministerstwa z prośbą o utworzenie katedry katechetyki i pedagogiki chrześcijańskiej. Dziekan fakultetu ks. Władysław Wicher konieczność jej kreowania uzasad-niał potrzebą fachowego przygotowania księży do pracy w szkolnictwie. Wy-kształcenie to mogły zapewnić jedynie osobne katedry tych dyscyplin. Żaden wydział teologiczny w Polsce nie posiadał w owym czasie takiej katedry. Je-dyna bowiem w kraju katedra katechetyki i pedagogiki w Uniwersytecie Lwowskim została zniesiona w 1933 r. Środowisko krakowskie skupiające studentów teologii trzech diecezji było szczególnie predysponowane do posia-dania tego rodzaju katedry. Zjazdy katechetów domagały się, aby Wydział krakowski podejmował usilne starania w tym kierunku⁵⁴ W 1939 r. Związek

⁵¹ *Spis wykładów 1945/46—1949/50.*

⁵² AUJ WT II 52: Dziekan Wydz. Teol. UJ do Min. WRiOP, Kraków 18 VII 1919.

⁵³ P S t a c h, *Wydział Teologiczny w latach 1918—1933*, [w:] *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1818—1933*, Lwów 1934, s. 82, 84.

⁵⁴ AUJ S II 798: Dziekan Wydz. Teol. W. Wicher, pro memoria, Kraków 13 I 1939.

Kół Diecezjalnych Księży Prefektów Polskich sam zwrócił się do Ministerstwa z prośbą o przywrócenie lub utworzenie nowych katedr katechetyki i pedagogiki⁵⁵ Wydarzenia polityczne uniemożliwiły jednak realizację tych starań.

Do sprawy otwarcia katedry homiletyki UJ powrócił po drugiej wojnie światowej. W 1948 r. po przejściu Bystrzonowskiego na emeryturę Wydział Teologiczny zamierzał wystąpić do Ministerstwa Oświaty z wnioskiem o podział katedry teologii pastoralnej na dwie: katedrę teologii praktycznej i katedrę historii literatury kaznodziejskiej. Dziekan ks. Aleksy Klawek w sprawie utworzenia tej ostatniej konsultował się z profesorami: Juliuszem Kleinerem i Stanisławem Pigionem, którzy poparli ten zamiar⁵⁶ W atmosferze narastającej walki z Kościołem, zaprogramowanej ateizacji i laicyzacji społeczeństwa zrealizowanie tego pomysłu okazało się jednak niemożliwe.

W ponad półtora wiekowej historii katedry teologii pastoralnej we Wszechnicy Jagiellońskiej na czoło wśród jej profesorów zdecydowanie wysunął się bł. Józef Sebastian Pelczar, znakomity dydaktyk, znany autor wielu prac z zakresu teologii życia wewnętrznego i historii kaznodziejstwa.

LEHRSTUHL FÜR PASTORALTHEOLOGIE AN DER JAGELLONEN UNIVERSITÄT

Z u s a m m e n f a s s u n g

An der Krakauer Universität wurde der Lehrstuhl für Pastoraltheologie verhältnismässig spät, denn erst 1802, gegründet. An der Wiener Universität wurde sie schon 1777 eröffnet. Zu den Hauptfächern an diesem Lehrstuhl gehörten: Hodogetik oder Pastoraltheologie im engen und eigentlichen Sinn, Homiletik, Katechetik, Methodik und Liturgik. Als den ersten Vortragenden hat man Andrzej Zeisl auf den neugegründeten Lehrstuhl berufen. Seit 1889 unterrichtete ein Katechet der Lehrerbildungsanstalt für Männer in Kraków Katechetik und Methodik mit praktischen Übungen. Dieser Lehrstuhl rühmte sich hervorragender Professoren. Leo Laurysiewicz führte Sondervorträge über die Seelsorge der Taubstummen. An der Jagellonen Universität unterrichtete Józef Krukowski, der bekannte Pastoraltheologe, Autor des Lehrbuches: *Teologia pasterska katolicka dla użytku duchownych seminariów i pasterzów dusz* (Lwów 1874, 4. Auflage Kraków 1894). Das war das bekannteste Lehrbuch für Pastoraltheologie in polnischen Priesterseminarien. Der Stolz der Jagellonen Universität war der Pastoraltheologe, seliger Józef Sebastian Pelczar, der spätere lateinische Bischof von Przemyśl. Er hat bekannte Lehrbücher geschrieben: aus dem Gebiet der Theologie der Spiritualität (*Życie duchowne czyli doskonałość chrześcijańska*, Przemyśl 1873, 8. Auflage 1927) und aus dem Gebiet der Pastoralmedizin (*Medycyna pasterska z zakresu higieny, fizjologii i patologii z dodatkiem niektórych kwestii teologicznych*, Lwów 1900, 3. Auflage 1908). Der Lehrstuhl für Pastoraltheologie wirkte in den Universitätsstrukturen bis zur Aufhebung der theologischen Fakultät an der Jagellonen Universität, im Jahre 1954.

⁵⁵ Archiwum Akt Nowych w Warszawie MWRiOP 230: Związek Kół Diecezjalnych Księży Prefektów Polskich do Ministra WRiOP, Warszawa 4 III 1939.

⁵⁶ AUJ WT II 64: Dziekan Wydz. Teol. UJ do J. Kleinera i S. Pigionia, Kraków 20 XII 1948; Odpowiedzi: S. Pigionia z 25 I i J. Kleinera z 5 II 1949.